

Јован Костовски

Томе Владимирски

ТОМЕ Владимирски е дете на Скопје. Роден е пред 65 години. Кој знае кога, неговите предци се спуштиле од скопско-приморските височини и се населиле во најтипичниот крај на старото Скопје, во Пајко Маало. Тука Томе го минува своето детство, тука ја минува својата рана младост. Додека учи основно училиште и гимназија, него го опфаќаат две пасии, меѓу кои на прв поглед тешко се наоѓа потесна врска: ако не прави шарканици од ликови и ситуации по тетратките и сидовите на пајкомалските куќи, Томе неуморно изведува физкултурни вежби, а во летните месеци ужива во пливањето и во скоковите во немирните бранови на блискиот Вардар. Така тој овладува со две дисциплини — дисциплината на чувство и духот на телото, на мускулатурата. Првата пасија го одведува кај стариот мајстор Димитрие Зографски, кај кого, заедно со Никола Мартиноски, ги добива првите поуки за сликарската вештина.

Некако во тоа време едно силно доживување на младиот Томе уште повеќе ќе го приврзе кон сликарството. Тоа е неговата средба со добродушниот сликар, сега веќе покоен, загинав во земјотресот, Димитар Пандилов, од лозата на славниот зограф Дичо. Тогаш Пандилов имаше приредено изложба во Скопје. Еве како за тоа се сеќава самиот Томе Владимирски:

— Првата средба со уметничка слика ќе ја паметувам секогаш. Беше тоа во 1926 година, на изложбата на Димитар Пандилов... Не знам како, дали го забележа моето восхитување, што ли, — но тој обрна внимание на мене. Се заинтересира уште повеќе кога му реков дека цртањето е моја пасија. Дојде кај мене дома, ги разгледа цртежите, беше задоволен. И така, уште повеќе го развива во мене пламенот на желбата да станам сликар...

Така започнува уметничкиот пат на Томе Владимирски, така започнува величината и робувањето на уметничкиот позив кај него. Зашто, барањето свој сопствен израз за доживувањата, преку линија и боја, ќе стане и ќе остане негова страсна љубов, ќе стане и ќе остане животна пасија и смисла на животот. Оттогаш, до ден денешен.

Тоа, по свршувањето на гимназијата во родниот град, ќе го одведе, во 1928 година, во Ликовната академија во Белград. Таков чекор може да направи само еден ентузијаст, само еден запален човек што бил Томе, зашто тој оди на студии без никакви обезбедени средства. За да биде случајот покомплициран, тој задолжува за приемиот испит. Меѓутоа, случајот пак сакал да биде среќен со тоа што неговите цртежи ги видел познатиот графичар Љуба Ивандовиќ, поклоник на македонскиот мотив. Со негово заземање Томе е пуштен на квалификацио-

ниот испит, а потоа и приден во ликовната школа. Оваа школа, заедно со двегодишниот академски курс на неа, Томе ја завршува со успех во 1935 година.

Како ги минал Томе тие шест години во Белград без нијчија финансиска помош — тоа го знае тој самиот, но го знаат и неколкуна негови блиски другари. Прераскажани сега, тие времиња можат да изгледаат и комични, особено ако раскажувачот има склоност и смисла за шега и смеа. Ако за тоа ви раскажува музичарот Живко Фирфов во момент кога е добро расположен, верувајте дека искрено ќе се насмеете. Ќе се насмеете до толку повеќе до колку ќе ѝ дозволите на вашата фантазија да ви долови две момчиња натоварени со молерски скали, кофи, кутии за боја, четки и друг алат — како брзаат низ белградските улици кон некоја „народна кујна“. Па во што е работата? Томе веќе ја „искибицирал“ изветвената фирма на односната „народна кујна“, го уверил сопственикот дека фирмата треба да се обнови и се пазарил: нова фирма за 15 дена храна за двајца изгладнети студенти — уметници...

НО КОГА веќе се тргнало по трливите врвци на уметничкиот живот, упорните и отпорните не застапуваат на половина пат. Владимирски е еден од таквите и тој смело оди напред. Добива стипендија и заминува на три години во Прага, каде што специјализира композиција кај професорот Јакоб Обровски, збогатувајќи го уметничкото искуство и проширувајќи ја ликовната и општата култура.

При завршувањето на студиите, Владимирски приредува изложба во Прага. При обележувањето на тематиката на изложените творби, споменува дека, покрај другото, на изложбата се застапени и слики со мотиви од Македонија. Тоа е причина за неугодноста што ќе ги доживее во тогашната југословенска амбасада во Прага. Амбасадорот, некој Протиќ, го повикува кај себе и сериозно му забележува за тоа што го употребил името Македонија... Но и тоа некако среќно се свршува и Владимирски со дипломата во цев и со пофалби од критиката за неговата прва изложба, се враќа во родниот град на Вардар, за да продолжи да го доживува неговиот пулс и да го одбележува низ линија и боја.

Во тоа време во Скопје се забележува доста живо културно-уметничко движење, создадено со поранешното или тогашното присуство на цела една плејада од напредни млади луѓе со слободарски општествени и уметнички преокупации. Тука се веќе првите наши школувани сликари Личеноски и Мартиноски, и неразделните другари и колеги на Владимирски — сликарот карикатурист Василе Поповиќ — Цицо и скулпторот Димче Тодоровски; околу универзитетскиот професор д-р Душан Недељковиќ се формира цела една група од напредни младици; суптилниот поет Велимир Живоиновиќ — Масука, како управник на Скопскиот театар, ги пушта на сцена, на македонски јазик, „Печалбарите“ на Антон Панов и драмските творби на Ристо Крле; вечниот скитник, „бандит или поет“ Раде Драинац ја поддржува скопската боемија низ бескрајните ноќни седенки по скопските кафеани „Маргер“, „Париз“, „Цекјик“, „Фрушка Гора“, стружејќи ја по жиците на позамената виолина од ноќниот свирач и пеејќи ја со вечно засипаниот глас својата најсакана шансона „Parle moi d'amour“ веќе се пројавуваат и младите македонски музичари Тодор Скаловски, Петре Богданов — Кочко, Трајко Прокопиев, Илија Чуваљевоски, којшто подоцна ќе ја изневери музиката и ќе се оддаде на глуми; низ театарот минуваат или во него помалку или повеќе се задржуваат, а некои остануваат за целото време: Раша Плавовиќ, Војан Ступица, Сава Северова, Миливој Живановиќ, Синиша Раваси, Владимир Срббиншек, Тодор Николовски, Петре Прличко; во тоа време Кочо Раџиќ, Александар Аксиќ и Јован Горѓевиќ веќе одамна ја имаат издадено својата збирка „1932“, а Чедомир Миндеровиќ и Цеко Стефановиќ своите „Документи“; во слаткарницата „Милка“ Владимирски најчесто ќе го сретне во срдечен разговор со неговите најблиски другари Душко Поповиќ, оној што подоцна италијанските фашисти ќе го обесат во тиранскиот затвор, и со тогашниот дописник на „Политика“ Миле Виторовиќ, којшто прв направи основен речник од македонскиот мајсторски, бошчачки жаргон. Друштвото на пријателите на уметноста „Ефимија“ во најголема мера е активизирано, и макар што преку него скопските госпои малограѓански се изживуваат, тоа сепак придонесува за афирмацијата на младите таленти...

Во таква средина и во таква атмосфера Томе Владимирски уште повеќе ги разгнурва своите творечки способности. Пасионираниот сликар сака да живее слободен уметнички живот, да не биде зависен од граѓански обврски и од работно време. Како некогаш, во детските и младешките години, тој скита по скопските улици со турска калдра и по калливите чикаски со староревнски чатии и чардаци, прави изгзеги по средновековните манастири низ Скопскоцрногоријата, талка по зелените брегови на Вардар и оттаму донесува одгласи од своите лирски трепети и волнувања, забележани на хартија и платно, со молив и маслена боја. Со низ стапува на неколку групни и самостојни изложби,

свртувајќи го на себе вниманието на јавноста и спечувајќи ги нејзините симпатии со искреноста и неспоредноста на сликарското кажување.

Но кој можел да живее исклучиво од „чиста уметност“? Вистина, и на самостојните и на групните изложби најголем број од откупените слики го носат потписот на Владимирски, но тоа сепак никако не може да биде dostatно за секојдневниот, неумоливо прозачниот живот. Така Владимирски во 1939 година стапува како сценостаф во Народниот театар во Скопје, заедно со Никола Мартиноски и Цицо Поповиќ. На таа додому останува до пензионирањето, пред една година.

И не згрешил Томе, ми се чини, што се зафатил со сценостафаријата. Зашто, за онаа четвртна век, колку што беше на работа во театарот, неговото лично творештво го красат и безброј сценостафски реализации што не малку имаат придонесено за допонување на уметничкиот израз на сценските дела во нашиот театар што тие ликовно ги илустрираат... А при сето тоа, Владимирски никогаш не престанува да слика и да се појавува со изложби — да дејствува активно и постојано да го потврдува своето присуство во ликовниот живот на нашиот град и на нашата земја.

Еве, тоа би биле основните животни податоци за академскиот сликар Томе Владимирски, со патни нагласувања на неговите уметнички склоности и стремежи. Ако сакаме да додадеме кон тоа елементи што ќе ни помогнат да го сфатиме уште повеќе како човек, ќе мораме да спомнеме дека тој е вистински трудежник, неуморно работлив човек, во вечно барање на верен уметнички израз на своите доживувања. Пословично скромен и ненаметлив, но затоа отворен, искрен, дружељубив и човекољубив, Владимирски е типично добар човек, мил човек, што многу лесно и многу брзо ги задобива симпатиите на секој оној што ќе се сретне со него. Се надевам дека нема да ми противречите ако тврдам дека Цицо Поповиќ како карикатурист знаеше да ги одбере и да ги одбележи оние карактеристики на ликот што ја сочинуваат неговата суштина. Цицовите карикатури на Томе Владимирски носат една широка, блага, словенска насмевка, насмевка на благороден, добар човек. Таа благородност, таа добрина, таа благодат — тоа се белезите на карактерот на Томе Владимирски...

О ДАМНА е утврдено дека Владимирски е еден од оние неколкумина наши ликовни уметници, што се формирани уште пред војната како искрени интерпретатори на нашето поднебје, на нашиот живот, на нашиот човек... Како речиси сите сликари, и Владимирски има еден скроман албум на фотографски репродукции од своите творби, особено од почетниот период. На првата страница од неговиот албум горе е богата композиција со скоро стотина човекчи фигури, којшто би можеле условно да ја наречеме „Оро се вие крај манастирот“; под неа е пејзаж на Вардар, со немирни речни бранови и смирени плодни брегови, додека во далечијата се извишуваат остри планински врвови што го потпираат мирното небо. На оваа прва страница од албумот на Владимирски како да е прокламирано неговото тематско кредо на кое до ден денешен му останал верен. За такви сликарски остварувања на Томе Владимирски, по повод на една од неговите први изложби, немирниот поет Раде Драинац има напишано дека „лице се истакнуваат со сензибилноста и тонското модулирање, особено кога е во прашање пејзаж“, — па потоа заклучува: „Она што е најмногу за пофалба кај овој млад сликар, тоа е реалистичкото третирање на објектите“.

Ако им веруваме на овие констатации, а нема никакви причини да не им веруваме, — тогаш можеме да видиме дека Томе Владимирски, покрај

сиот свој растеж како уметник, им останал верен на своите ликовни концепции од првите денови кога јавно истапува како сликар.

Владимирски не е склон кон вербални декларации за правци во уметноста, а уште помалку е исклучив кога се работи за оцена на талентот на уметник што му припаѓа на овој или оној правец. По еден повод, пред неколку години, тој ми изјави: — Според мене, сите правци, сите струења во уметноста се добри. Само, може да има добро остварување и лошо остварување — без оглед на правецот на кој му припаѓа авторот. Како што може една реалистичка слика да биде лоша, исто така една апстрактна слика може да биде добра. Се разбира, тоа зависи единствено од дарбата, од талентираноста на нејзиниот творец, а не од сликарскиот правец.

Меѓутоа, останувајќи му верен на реалистичкиот третман, Владимирски секогаш, во секоја слика е шов во хармонизацијата на боите, во созвучјето на нијансите, во вечното барање на нов, свој сопствен ликовен израз, секогаш е нов во искреноста на доживувањето и во искреноста на ликовното кажување, нов е во сјај, „облагородување на пејсажот“, како што еднаш рече поетот-академик Славко Јаневски.

... Основната форма во сликарското искажување на Томе Владимирски е пејсажот, а најтипични се, ми се чини, неговите жита. Ако во афионите ега Личеноски ќе го познаеме авторот без да го прочитаме неговиот попис, ако за некоја слика на мајка со дете штом ќе ја погледнеме ќе речеме дека е дело на Мартиноски, — житата на Томе Владимирски исто така веднаш ќе ги препознаеме по неговиот карактеристичен, својствен третман.

Туку, Владимирски не слика само пејсажи. Покрај доста голема серија убави портрети, тој има и скоро 50 големи композиции со теми од нашата историја и од нашата Народноослободителна борба. За слики со оваа тематика има добиено неколку награди на конкурсите што ги распишуваше Историскиот музеј од Скопје. Повеќето од овие големи слики му се откупени од страна на високи институции и музеи. Голем број слики, пак, особено портрети и пејсажи, му се наоѓаат кај приватни лица во Скопје, Белград и други места.

СЦЕНОГРАФСКИТЕ остварувања се посебно поглаве во ликовното творештво на Томе Владимирски. Нив ги одликува студиозност, проучување на историскиот и социјалниот момент опфатен со театарското дело, за да може ликовното обликување да биде навистина дообјаснување и илустрација на драмскиот текст.

Така ласкаво ги обележува тие остварувања и театарската критика.

Белградскиот театарски критичар Ели Фиџици, инаку добро познат по тоа што не е ни најмалку дарежлив при изречувањето оценки за остварувањата на сцената, во приказот на претставата „Вејка на ветрот“ од Коле Чашуле, на Стерјиново позорје пред десетина години, утврдува во рецензијата во весникот „Политика“ дека „артистите играа во упростиот декор на Томе Владимирски, којшто со скромни средства постигна впечаток на богат американски амбиент“.

Рецензентот на скопска „Нова Македонија“ Бранко Зарески забележува во приказот на претставата на „Шума“ од Островски: „Сценографијата на Томе Владимирски, функционална, ја остварува општата атмосфера на делото и придонесува за осветлувањето на неговата основна идеја. И уште нешто: еден успешен експеримент во црно-бело, што дине со боја и пластика, и ги ретушира одредените натуралистички нагласени места во дејството“.

Еден друг театарски рецензент на „Нова Македонија“, Иван Мазов, забележува дека „сценографијата на Томе Владимирски беше не само инвентивна, туку и мошне спектакуларна што исто така значајно придонесуваше за општата спектакуларност на претставата“.

А еве што вели Борис Петковски, прикажувајќи ја изведбата на балетот „Лебедово езеро“ од Чајковски: „Одделна вредност на оваа претстава се јавува сценографијата на Томе Владимирски. Создавајќи еден романтичен амбиент, со мерка во изборот на боите и деталите, Владимирски создава адекватна атмосфера на либретото и музиката“...

Слични констатации прават и мнозина други театарски рецензенти во весниците, на радиото и во списанијата.

Во последно време Владимирски има навлезено во една нова фаза од своето ликовно творештво со серијата пејсажи од долината на Радика и од кањоните на нејзините притоки. Но исто така како што му останува верен на својот реалистички третман и во првите пејсажи, во многубројните портрети, во големите композиции и во серијата пејсажи наречена „Крај Вардар“, со која излезе и на посебна тематска изложба. — Владимирски му останува верен на тој третман и во новата колекција. И тука тој останува пак свој и својствен, со своите основни сликарски карактеристики, но со обогатена и сè повеќе распеана палета.

Не ќе биде одвишно, мислам, ако на крајот изнесеме уште неколку, така да ги наречеме, технички податоци: Владимирски досега има приредено 14 самостојни изложби, а настапувал на сите групни изложби на членовите на Друштвото на ликовните уметници на Македонија — чиј, патем речено, е еден од основачите — и тоа како во Скопје, така и во другите републики на Југославија, како што впрочем има настапувано и на неколку изложби на југословенски ликовни уметници во неколку странски земји.

Рекорме дека Владимирски е пословично скромно човек. Тој ниту умеє ниту сака сам да се истакнува. Тоа е далечно од неговиот карактер, од неговата психа. Меѓутоа, вредноста се пробива сама по себе, и така Владимирски има добиено досега убави признаија. За својата уметничка дејност трипати е одликуван од Претседателот на Републиката, а двапати е наградуван од Извршниот совет на Собранието на Македонија. За споменатата тематска изложба „Крај Вардар“ ја доби Октомвриската награда во 1960 година, а во минатата година беше награден за животно дело.

Владимирски е уште во разорот на творештвото. На неговите платна ние сè уште среќаваме плодни жита и зелени полиња, распеани крајвардарски пејсажи и немирни брзјаци на разбеснетата Радика и нејзините палави притоки. Сите тие ни раскажуваат за една убавина, убаво доживеана и убаво сликарски изразена. Не прапуваме за правецот во кој се создадени овие планна што возбудуваат со својата линија и боја. Ние ги гледаме и пријатно ни е до толку повеќе што во нив ги препознаваме нашите полиња и ридишта, нашите реки и плајини, нашето македонско небо. Затоа ги чувствуваме како познати, наши, мили. А преку нив го согледуваме и ликот на творецот, ликот на драмиот добар човек и уметник — Томе Владимирски.